

Ks. Józef Kozyra

Wydział Teologiczny UŚ Katowice

JAK WYRAŻANO NOWOŚĆ W NOWYM TESTAMENCIE

W Nowym Testamencie spotykamy wiele określeń o różnych znaczeniach nowości (καινός, νέος, πρόσφατος, ἄγναφος). Terminy określające nowość przynależą do trzech grup znaczeniowych (nowy: świeży, młody, inny). Poszczególne określenia nowości w Nowym Testamencie mają różny zakres znaczeniowy:

– coś świeżego, nie zużytego określają przymiotniki: νέος, καινός, ἄγναφος i πρόσφατος.

– kogoś młodego określa tylko wyraz νέος, występujący w formie prostej lub jako komponent w terminach pokrewnych.

– ideę zaś czegoś, co jest inne od dotychczasowego, najczęściej wyrażano terminem καινός, w formie prostej i jako komponent w słowach pochodnych. Innych określeń w powyższym znaczeniu używano bardzo rzadko.

Dla wyrażenia idei nowości wyjątkową rolę spełniają antytezy, które zastosowano w Nowym Testamencie w różnych celach. Antytezy w których wykorzystano terminy ἀρχαῖος, παλαιός, γῆρας, πρεσβύς, πρῶτος służą podkreśleniu cech charakterystycznych idei nowości: skończenie ze starym a zarazem ciągłość starego i nowego (stare przygotowało nowe).

1. TERMINOLOGIA

W starożytnej literaturze greckiej, tak poza Biblią jak i w księgach Nowego Testamentu, ideę nowości wyrażano zasadniczo za pomocą terminów: καινός¹, νέος², πρόσφατος³ i ἄγναφος⁴. Określenia te można sprowadzić do następujących grup znaczeniowych:

¹ J. B e h m, art. „καινός”, w: *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, hrsg. G. K i t t e l, Stuttgart ²1950, Bd. 3, s. 450-6; H. H a a r b e c k, H.G. L i n k, καινός – neu,

- (1) – świeży, niedawny, niezniszczony, nie używany;
- (2) – młody wiekiem, jeszcze niedoświadczony;
- (3) – inny od dotychczasowego, zadziwiający.

2. ZASADY WYRAŻANIA IDEI NOWOŚCI W NOWYM TESTAMENCIE

Ideę nowości w Nowym Testamencie wyrażono posługując się wieloma różnymi zasadami dotyczącymi tak ilości terminów jak częstotliwości ich stosowania oraz wykorzystując konstrukcje antytetyczne.

2.1. Teksty Nowego Testamentu z jednym terminem określającym nowość.

– W ramach pierwszej grupy znaczeniowej określającej nowość jako coś świeżego, niedawnego, jeszcze nie używanego. Wyraża to kilka terminów:

Przysłówek: προσφάτως, jedyny raz odnosi się w Dz 18,2 do Akwili i Pryscylli przybyłych niedawno z Rzymu do Koryntu (zupełnie świeżo, dopiero co).⁵

Termin: νεόφυτος również występuje tylko raz w Nowym Testamencie w 1 Tm 3,6 i określa człowieka świeżo ochrzczonego (dosł. „niedawno zasadzonego”), a więc neofitę⁶, dopiero co wprowadzonego w życie chrześcijańskie, który nie może jeszcze objąć kierowniczego urzędu w Kościele.⁷

Rzeczownik νεομηνία w Kol 2,16 oznacza now księżyc⁸ i jest także jedynym przykładem zastosowania tego słowa w Nowym Testamencie.

Przymiotnik νέος użyty w znaczeniu: nowy, świeży, w 1 Kor 5,7 określa cechy chrześcijan nazwanych tu przenośnie świeżym zaczynem

w: *Theologisches Begriffslexikon zum Neuen Testament*, hrsg. L. Coenen, E. Beyreuther, A. Bietenhard, Wuppertal²1970, Bd. 2, Teil 1, s. 972-977.

² J. Behm, art. „νέος – neu”, w: *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, hrsg. G. Kittel, Stuttgart 1942, Bd. 4, s. 899-904; H. Haarbäck, art. „νέος – neu”, w: *Theologisches Begriffslexikon zum Neuen Testament*, hrsg. L. Coenen, E. Beyreuther, A. Bietenhard, Wuppertal²1970, Bd. 2, Teil 1, s. 975-977.

³ Ch. Maurer, art. „πρόσφατος”, w: *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, hrsg. G. Kittel, G. Friedrich, Stuttgart 1959, Bd. 6, s. 767.

⁴ Poza Nowym Testamentem słowo to spotykamy w formie: „ἀγνάπτος” i oznacza: nie oczyszczony, nie prany, nie gremplowany, nie wybielany przez folusznika. Dlatego też może wskazywać na coś nowego. Por. Z. Abramowiczówna, *Słownik grecko-polski*, Warszawa 1959, t. 1, s. 13.

⁵ G. Schneider, *Die Apostelgeschichte. Zweiter Teil*, Freiburg in Br. 1982 (Sonderausgabe 2002), s. 248 (HThKNT).

⁶ R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, Warszawa 1994, s. 409.

⁷ Biskupem nie powinien zostać neofita. Zob. J. Stępień, *Listy do Tesaloniczan i pasterskie. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Poznań 1979, s. 343 (PSNT).

⁸ R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu...*, s. 408.

(φύραμα).⁹ Ten nowy, świeży zaczyn praśnego ciasta (chleba) nie może mieć nic wspólnego ze starym kwasem (1 Kor 5,6-8).¹⁰

W Hbr 12,24 nazwano nowym (νέος) przymierze Chrystusowe, które jest zupełnie świeże, dopiero co założone przez pośrednictwo Jezusa. Jest ono fundamentem nowego zbawczego porządku¹¹ będąc również inne od starego.

Wyrażenie καινός w znaczeniu: świeży, niedawny, nie zniszczony zastosowano aż dziewięciokrotnie. Dwa razy w odniesieniu do nie używanego jeszcze grobu (Mt 27,60; J 19,14);¹² oraz siedmiokrotnie wraz z innymi określeniami nowości. Raz w Mk 2,21 i aż trzy razy w Łk 5,36 określa on cechę nowej, niezniszczonej łąty, a w Mk 2,22; Mt 9,17 oraz Łk 5,38 określa cechy nowych, niezniszczonych bukłaków.¹³

– Terminy należące do drugiej grupy znaczeniowej i określające kogoś młodego wiekiem, niedoświadczonego jeszcze młodzieńca, kogoś nie cieszącego się jeszcze poważaniem i szacunkiem zastosowano w Nowym Testamencie w wielu tekstach.

Przymiotnik νέος (w formie prostej) w powyższym znaczeniu wykorzystano tylko w Tt 2,4. Młode kobiety określono tu jako νέας. Poza tym „νέος” – „młody”, w Nowym Testamencie występuje tylko w innych postaciach gramatycznych.

I tak: w formie νεώτερος (stopień wyższy od przymiotnika νέος)¹⁴ oznacza w Łk 15,12.13 – młodszego syna; w Łk 22,26 – ogólnie młodego człowieka, w J 21,18 – młodość Piotra; w Dz 5,6; 1 Tm 5,1; Tt 2,6 1 P 5,5 – młodych mężczyzn; a w 1 Tm 5,2.11.14 – młode kobiety.¹⁵

Słowem νεωτερικός (pochodny od νέος) nazwano raz jeden tylko w Nowym Testamencie młodzieńcze pożądania (2 Tm 2,22).¹⁶

Rzeczownik zaś νεανίας, również pochodzący od νέος występuje tylko w Dziejach Apostolskich i to zaledwie trzykrotnie. Zawsze oznacza człowieka młodego, młodzieńca.¹⁷ W ten sposób mówi się o Szawle, który jako młodzieniec bierze udział w ukamienowaniu Szczepana (Dz 7,58). W

⁹ G. S c h n e i d e r, *neos – neu, frisch, jung*, w: *Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, hrsg. H. B a l z, G. S c h n e i d e r, Band II, Stuttgart ²1992, kol. 1137.

¹⁰ E. D ą b r o w s k i, *Listy do Koryntian. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Poznań 1965,180n (PSNT); H. J. K l a u c k, *Erster Korintherbrief*, Würzburg ⁴2000, s. 43 (NEB).

¹¹ A. P a c i o r e k, *List do Hebrajczyków. Tłumaczenie, wstęp i komentarz*, Lublin 1998, s. 153.

¹² J. B a u m g a r t e n, *kainos – neu*, w: *Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, hrsg. H. B a l z, G. S c h n e i d e r, Band II, Stuttgart 1992², kol. 563.

¹³ Tamże, s. 564.

¹⁴ R. P o p o w s k i, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu...*, s. 408.

¹⁵ G. S c h n e i d e r, *neos – neu, frisch, jung...*, dz. cyt., kol. 1138.

¹⁶ R. P o p o w s k i, *Wielki słownik grecko – polski Nowego Testamentu...*, s. 409.

¹⁷ Tamże, s. 407.

Dz 20,9 – mowa jest o Eutychu z Troady, który słuchając Pawła zasnął i spadł z okna. W Dz 23,17 zaś terminem νεανίας użytym zamiennie z rzeczownikiem νεανίσκος (Dz 23,18.22) określono młody wiek siostrzeńca Pawła.

Termin νεανίσκος, pochodzący od przymiotnika νέος, zawsze w Nowym Testamencie oznacza kogoś młodego, młodzieniaszka.¹⁸ W Mt 19,20.22 odnosi się do bogatego młodzieńca; w Mk 14,51 – do młodego człowieka odzianego prześcieradłem, który uciekł przy pojmaniu Jezusa w Getsemani; w Mk 16,5 – oznacza młodzieńca w białej szacie spotkanego przy grobie Jezusa; w Łk 7,14 – to wskrzeszony młodzieniec z Naim; zaś w Dz 2,17; 1 J 2,13.14 – odnosi się ogólnie do młodych ludzi. Wyraz νεανίσκος wraz z rzeczownikiem νεώτερος w Dz 5,6.10 określa młodych mężczyzn wykonujących posługi.¹⁹

Określenie νεότης w Nowym Testamencie zawsze oznacza młodość.²⁰ W Mk 10,20; Łk 18,21 odnosi się do bogatego młodzieńca, który od młodości przestrzegał przykazań. W Dz 26,4 – dotyczy Pawła, który od młodości spędzał życie w Jerozolimie; a w 1 Tm 4,12 oznacza młody wiek Tymoteusza, którego nikt nie powinien z tego powodu lekceważyć.²¹

– Spośród terminów z trzeciej grupy znaczeniowej, wyrażającej ideę czegoś, co jest inne od dotychczasowego, co jest dotąd nie znane, co powoduje zaskoczenie i podziw u odbiorców, zastosowano w Nowym Testamencie przede wszystkim określenie καινός. W tym znaczeniu καινός występuje aż 22 razy, tak osobno jak i łącznie z innymi określeniami nowości.

Przymiotnik καινός użyty osobno charakteryzuje cechy rzeczy²²; ukazuje cechy przymierza²³; mówi o cechach nauki²⁴; cechy języków²⁵; przykazanie²⁶; określa ogólnie rzeczy lub według niektórych rękopisów: wszystko²⁷; również cechy stworzenia²⁸ i cechy człowieka.²⁹

Rzeczownik καινότης (nowość),³⁰ pochodzący od καινός występuje tylko dwa razy i to w jednym piśmie, mianowicie w Liście do Rzymian. W

¹⁸ Tamże, s. 407.

¹⁹ R. D a b e l s t e i n, *neaniskos – Jüngling, junger Mann*, w: *Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, hrsg. H. B a l z, G. S c h n e i d e r, Band II, Stuttgart ²1992, kol. 1128.

²⁰ 2 Tm 2,22. Zob. R. P o p o w s k i, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu...*, s. 409.

²¹ G. S c h n e i d e r, *neotes – Jugend*, w: *Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, hrsg. H. B a l z, G. S c h n e i d e r, Band II, Stuttgart ²1992, kol. 1138.

²² Mt 13,52.

²³ Mt 26,28; Mk 14,24; Łk 22,20; 1 Kor 11,25; 2 Kor 3,6.

²⁴ Mk 1,27.

²⁵ Mk 16,17.

²⁶ J 13,34; 1 J 2,7.8; 2 J 5.

²⁷ 2 Kor 5,17.

²⁸ 2 Kor 5,17 oraz w Ga 6,15.

²⁹ Ef 2,15. J. B a u m g a r t e n, *kainos – neu...*, s. 563-571.

³⁰ R. P o p o w s k i, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu...*, s. 311.

Rz 6,4 odniesiony jest do życia zbawionych. W Rz 7,6 zaś – autor kontynuując ten sam temat – pisze o istocie nowości uzależnionej od Ducha (Świętego).³¹

Czasownik ἀνακαινοῦν spotykamy w Nowym Testamencie raz osobno³², i raz użyty razem z przymiotnikiem νέος.³³ W obydwu tekstach mowa jest o odnawianiu się³⁴ człowieka wewnętrznego.

Czasownik ἀνακαινίζειν użyty jest tylko raz w Hbr 6,6 – gdzie mówi się o niemożliwości odnowienia³⁵ ku nawróceniu człowieka ochrzczonego, który odpadł od wiary.

Rzeczownik ἀνακαίνωσις zastosowany dwukrotnie w Nowym Testamencie, w Rz 12,2 – dotyczy odnowy umysłu, czyli konieczne jest całkowicie nowe myślenie mające na względzie wolę Bożą.³⁶ W Tt 3,5 zaś ἀνακαίνωσις dotyczy odnowienia³⁷ ochrzczonego człowieka przez Ducha Świętego.

Od przymiotnika καινός pochodzi również wyraz ἐγκαίνια oznaczający inaugurację, wznowienie czegoś, poświęcenie na nowo.³⁸ W tym znaczeniu zastosowano go w J 10,22 – mówiąc o święcie poświęcenia świątyni, wznowienia kultu w czasach Machabejskich.

Nowy Testament zawiera także teksty, w których przymiotnikiem καινός aż 13 razy określa się ostateczny, eschatologiczny wymiar nowości i dlatego teksty te rozpatrujemy osobno. To „nowe” oznacza coś, co jest całkowicie inne od dotychczasowego. I tak καινός w powyższym znaczeniu określa w Mt 26,29; Mk 14,25 – szcep winny (zapowiedź pełnej eschatologicznej wspólnoty z Chrystusem obrazowanej nową wspólnotą stołu)³⁹; w 2 P 3,13; Ap 21,1 – niebo i ziemię (moc zbawcza i stwórcza Kosmokratora obejmuje ludzi i pozostałe stworzenia)⁴⁰; w Ap 3,12; 21,2 – Jeruzolimę; w Ap 2,17; 3,12 – imię; również w Ap 5,9; 14,3 – pieśń (elementy eschatologicznej wizji nieba ilustrowane szczegółami Świętego Miasta Jeruzalem dotyczącymi niebiańskiego kultu)⁴¹; zaś w Ap 21,5 – wszystkie rzeczy (eschatologia uniwersalnie kosmologiczna).⁴²

³¹ J. Baumgarten, *kainos – neu...*, s. 567n.

³² 2 Kor 4,16.

³³ Kol 3,10.

³⁴ R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu...*, s. 35.

³⁵ Hbr 6,6. Tamże.

³⁶ H. Langkammer, *List do Rzymian. Tłumaczenie, wstęp i komentarz*, Lublin 1999, s. 156; J. Baumgarten, *anakainosis – Erneuerung*, w: *Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, hrsg. H. Balz, G. Schneider, Band II, Stuttgart²1992, kol. 571.

³⁷ R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu...*, s. 35.

³⁸ Tamże, s. 153.

³⁹ J. Baumgarten, *kainos – neu...*, 566.

⁴⁰ Tamże, 569.

⁴¹ Tamże.

⁴² Tamże, 568.

2.2. Teksty Nowego Testamentu z kilkoma określeniami nowości w najbliższym kontekście

Oprócz wymienionych tekstów podzielonych na kilka grup znaczeniowych, gdzie dla wyrażenia idei nowości używa się jednego tylko określenia nowości, w Nowym Testamencie spotykamy również teksty, w których zestawia się kilka terminów określających nowość. Używa się ich najczęściej zamiennie jako synonimów należących do tej samej grupy znaczeniowej; kiedy indziej zaś każdy z nich podkreśla inną cechę nowości w danym tekście. Terminy te będziemy rozpatrywać grupując je również jak poprzednio, według pewnych znaczeń.

– Pierwszą grupę wyrazów określających coś świeżego, niedawnego, niezniszczonego znajdujemy w tekstach Nowego Testamentu mówiących o konieczności skończenia ze starym a wprowadzeniu nowego, kiedy stare musi ustąpić nowemu. W tym znaczeniu używa się aż trzech terminów: ἄγναφος, καινός i νέος.

Terminu καινός użyto zamiennie z wyrazem ἄγναφος w Ewangeliach Synoptycznych. W Mt 9,16; Mk 2,21 spotykamy przymiotnik ἄγναφος, a w tekście paralelnym w Łk 5,36 zastąpiono go wyrazem καινός. Przymiotniki te w podanych tekstach określają cechy łąty z nowego sukna, którą nie należy zaszywać rozdarca w starym suknie (w ubraniu).⁴³

W powyższym znaczeniu: nowy, niezniszczony, świeży, zastosowano również zamiennie terminy καινός i νέος, także w Ewangeliach Synoptycznych. W Mt 9,17 i w tekstach paralelnych Łk 5,37-39; Mk 2,22 używa się przymiotnika νέος, określającego cechy wina (nowe, świeże wino)⁴⁴, oraz przymiotnika καινός, określającego cechy buklaków (nowe, nie zużyte jeszcze, niezniszczone buklaki).⁴⁵ Nowe, świeże wino należy wlewać do nowych, niezniszczonych buklaków (Mt 9,17 i paral.).

– Do drugiej grupy znaczeniowej należą wyrazy określające młodość (kogoś młodego wiekiem).

W Tt 2,4.6 obok siebie zestawiono terminy νέος i νεώτερος. W wierszu 4. przymiotnik νέαι odniesiono do młodych kobiet⁴⁶, zaś w wierszu 6. termin νεώτεροι określa młodych mężczyzn.⁴⁷

W Dz 5,6.10 wyrazy: νεώτερος⁴⁸ i νεανίσκος⁴⁹, a w Dz 23,17.18.22 określenia: νεανίας i νεανίσκος oznaczają młodych mężczyzn.⁵⁰

⁴³ Tamże, 564.

⁴⁴ G. S c h n e i d e r, *neos – neu, frisch, jung...*, 1137.

⁴⁵ J. B a u m g a r t e n, *kainos – neu...*, 564.

⁴⁶ Jest to jedyny przykład użycia w Nowym Testamencie terminu νέος w powyższym znaczeniu w tej formie (νέαι). W innych bowiem tekstach stosuje się formę νεώτερος.

⁴⁷ G. S c h n e i d e r, *neos – neu, frisch, jung...*, kol. 1138.

⁴⁸ Tamże, 1138.

– Terminy należące do trzeciej grupy znaczeniowej określają coś, co jest inne od dotychczasowego i dlatego budzi zdziwienie u odbiorców; jest nowe, a więc inne.

W Dz 17,18-21 wyrazów καινός i ξένος⁵¹ użyto zamiennie opisując atmosferą towarzyszącą wystąpieniu św. Pawła na Areopagu w Atenach, w następującym porządku. Otóż głoszenie Ewangelii o Jezusie i o zmartwychwstaniu nazwano w Dz 17,18 ξένα δαιμονία (nieznani dotąd bogowie). W następnym wierszu (19), nauka Pawła (διδάχνη) została określona przymiotnikiem καινή, czyli jako dziwna i nieznana dla słuchaczy, bo jest inna od dotychczas wygłaszanych nauk w Atenach. W Dz 17,20 nazwano ją terminem τίνα ξενίζοντα czyli coś dziwnego, o czym jeszcze nigdy nie słyszano, coś obcego dla słuchaczy. W Dz 17,21 tego rodzaju nauki określa termin: τι καινότερον (stopień wyższy od καινός), czyli coś całkiem nowego, nieznanego dotąd. Z powyższego przeglądu wynika, że w Dz 17,18-21 użyto zamiennie terminów καινός i ξένος na oznaczenie tej samej rzeczy: nowa, nieznana nauka.⁵²

Na różne aspekty nowości wskazują przymiotniki καινός i νέος w Hbr 9,15; 12,24. Autor tego listu mówiąc o przymierzu (διαθήκη) zawartym przez Chrystusa określa jego cechy w 9,15 terminem καινή, a w 12,24 – przymiotnikiem νέος. Jest to też jedyny tekst Nowego Testamentu, gdzie cechy nowego przymierza określono przymiotnikiem νέος. Cechy tego samego przymierza określonego w tych tekstach dwoma różnymi przymiotnikami, wskazują na różne jego aspekty. Jest ono inne, zupełnie nowe co do istoty (καινή)⁵³ i zarazem nowe w czasie, świeże i nie starzejące się już (νέος).⁵⁴ Łączne rozpatrywanie tych dwóch tekstów należących do różnych rozdziałów listu (9,15 i 12,24) uzasadnia fakt, że chodzi o tę samą sprawę, mianowicie o nowe przymierze zawarte przez pośrednictwo Jezusa Chrystusa.

W Hbr 7,22; 8,6.7.8.13 również jest mowa o przymierzu zawartym przez Jezusa Chrystusa. W Hbr 7,22; 8,6 jego cechy określono terminem κρείττω⁵⁵, czyli jest lepsze od dotychczasowego, starego i przewyższa je jakością. W Hbr 8,7 nowe przymierze zastępczo określa wyraz δευτέρας (drugie

⁴⁹ R. D a b e l s t e i n, *neaniskos – Jüngling, junger Mann...*, kol. 1128.

⁵⁰ Tamże, 1128.

⁵¹ Przymiotnik ξένος oznacza kogoś lub coś obcego, niezwyklego i niesłychanego. Można więc go traktować w niektórych tekstach jako synonim nowości.

Por. R. P o p o w s k i, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu...*, s. 415.

⁵² G. S c h n e i d e r, *Die Apostelgeschichte. Zweiter Teil...*, s. 236n;

E. D a b r o w s k i, *Dzieje Apostolskie. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Poznań 1961, s. 376n (PSNT).

⁵³ J. B a u m g a r t e n, *kainos – neu...*, 566.

⁵⁴ G. S c h n e i d e r, *neos – neu, frisch, jung...*, 1137.

⁵⁵ Spotykany również w formie kreisson oznacza kogoś lub coś większego, wyższego rangą, lepszego. Por. R. P o p o w s k i, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu...*, s. 347n.

z kolei), a w Hbr 8,8.13 cechy tego samego przymierza oznaczone zostały przymiotnikiem καινή, czyli inne od dotychczasowego. Również i w tym tekście widać zamiennie użycie terminu καινός z wartościującym określeniem nowości przez wyraz κρείττων. Dotyczy on bowiem tej samej rzeczywistości i ma to samo znaczenie. Termin zaś δευτέρας określa zastępczo samo przymierze. Wskazuje też na jego kolejność, na co trzeba było czasu (aspekt czasowy – drugie z kolei). Jego przymioty określono cechami καινή i κρείττων⁵⁶ jest całkiem inne i wyższe rangą oraz jakościowo lepsze.⁵⁶

Zamiennie użyto terminów ἀνανεύσθαι i καινός w Ef 4,23.24 oraz ἀνακαινοῦν i νέος w Kol 3,10 mówiąc o wewnętrznej odnowie chrześcijanina. W Ef 4,23 odnowę wewnętrzną człowieka określa czasownik ἀνανεύσθαι, zaś cechy człowieka stworzonego na obraz Boży w sprawiedliwości i prawdziwej świętości określa w Ef 4,24 przymiotnik καινός. W Kol 3,10 wyrażając tę samą ideę posłużono się czasownikiem ἀνακαινοῦν i przymiotnikiem νέος. Porównując te dwa teksty dochodzimy do wniosku, że czasowniki ἀνανεύσθαι i ἀνακαινοῦν określające wewnętrzną przemianę dokonującą się w chrześcijaninie od chrztu, oraz przymiotniki καινός i νέος, którymi określono tu cechy chrześcijanina, zostały użyte zamiennie, mając takie samo znaczenie w obu wypadkach, czyli odnowić wewnętrznie, a więc zmienić dotychczasowe życie i stać się istotowo nowym człowiekiem.⁵⁷

W Hbr 9,15.18 zestawiono terminy καινός i ἔγκαινίσειν. Obydwa wyrazy odnoszą się tu do przymierzy. Nowe, zaprowadzone przez krew Jezusa Chrystusa, którego cechy określa w Hbr 9,15 przymiotnik καινή jest, podobnie jak stare, pierwsze przymierze (mojżeszowe) poświęcone krwią (Hbr 9,18). Wprowadzenie tego przymierza wyrażono czasownikiem ἔγκαινίσειν (poświęcić i odnowić).⁵⁸ Z zestawienia tego wynika celowe użycie słowa ἔγκαινίσειν⁵⁹ w powyższym tekście, aby podkreślić cechy nowości przymierza opisanego wcześniej przymiotnikiem καινή (nowe).

W Hbr 12,24 zestawiono przymiotniki νέος (nowy) i κρείττων (lepszy) określające cechy pewnej nowej rzeczywistości zaprowadzonej przez Jezusa Chrystusa. Wyraz νέος jest cechą nowego przymierza, zaś termin κρείττων jest przymiotem nowej ofiary (poświęcenie krwią Chrystusa przy zawarciu przymierza). Znaczenie więc określenia νέος w tym tekście zostało sprecyzowane przez użycie przymiotnika κρείττων. Νέος oznacza więc tu

⁵⁶ J. Baumgarten, *kainos – neu...*, 566.

⁵⁷ A. Jankowski, *Listy więzienne. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz* Poznań 1962, 284.457 (PSNT); J. Gnilk, *Der Kolosserbrief*, Freiburg in Br. 1980 (Sonderausgabe 2002), 187 (HTHKNT); G. Schneider, *neos – neu, frisch, jung...*, 1139.

⁵⁸ H. Goldstein, *egkainizo – erneuern, einweihen*, w: *Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, hrsg. H. Balz, G. Schneider, Band I, Stuttgart²1992, kol. 911; A. Paciorek, *List do Hebrajczyków...*, s. 102n.

⁵⁹ Chociaż czasownik ten odnosi się bezpośrednio do pierwszego przymierza, to przecież było ono zapowiedzią przymierza nowego. Na tę nowość ontyczną i jakościową przymierza wskazuje czasownik ἔγκαινίσειν związany ze rdzeniem καιν-.

coś nowego, świeżego oraz innego zarazem, co jest na dodatek jeszcze lepsze i wyższe rangą (κρείττων). Przymierze zawarte przez Jezusa jest więc nowe, bo towarzyszy mu lepsza ofiara. Pokropienie krwią Jezusa ogłasza eschatologiczne zbawienie.⁶⁰

W Hbr 10,20 zestawiono wyraz πρόσφατος określający, że coś jest inne w porównaniu z dotychczasowym, z czasownikiem ἐγκαινίζειν (odnowić i poświęcić). W tekście tym wskazują one na skutki ofiary Chrystusa, przez którą zawarł On przymierze. Chrystus otworzył nam drogę do zbawienia. Jej cechy zaś nazywa się przymiotnikiem πρόσφατος (nowa droga). Chrystus tę drogę zapoczątkował (ἐγκαινίζειν), gdyż pierwszy ją przeszedł i swoją krwią ją uświęcił.⁶¹ On to przez swoją krew odnowił wejście do nieba czyniąc je nową drogą (Ἔχοντες παρρησίαν εἰς τὴν εἴσοδον τῶν ἁγίων ἐν τῷ αἵματι Ἰησοῦ ἧν ἐνεκαίνισεν ὁδὸν πρόσφατον ˆ 10,19n).⁶² Czasownik ἐγκαινίζειν w powyższym tekście determinuje więc znaczenie przymiotnika πρόσφατος. Dlatego owa odnowiona przez Jezusa droga jest inna od dotychczasowej i jakościowo lepsza.

W 1 P 4,12 zestawiono czasownik ξενίζειν z przymiotnikiem ξένος. W tekście tym wzywa się wiernych, by nie byli zaskoczeni i nie dziwili się żarowi, jaki jest w nich, jako czemuś obcemu lub nowemu (ξενίζειν). Służy on bowiem ich doświadczeniu a równocześnie wyraża chęć znoszenia prześladowań dla Chrystusa. Ten nowy, obcy, nieznan, zadziwiający i zaskakujący żar określono przymiotnikiem ξένος.⁶³

Czasownik ξενίζειν i przymiotnik ξένος zastosowano więc w 1 P 4,12 w takim samym znaczeniu, jak określenia nowości należące do trzeciej grupy znaczeniowej, oznaczające coś obcego, zupełnie nowego, dotąd nie spotykanego, coś niezwykłego i zadziwiającego. Można więc je traktować w powyższym tekście jako synonimy określeń nowości używanych w Nowym Testamencie, które również podkreślają fakt zdziwienia i zaskoczenia wywołanego przez coś nowego (por. także: Dz 17,18-21).

2.3. Antytezy wyrażające ideę nowości w Nowym Testamencie

Ideę nowości w Nowym Testamencie często wyraża się w antytezach: nowy – stary. Według szerszej definicji, w antytezie chodzi nie tylko o ścisłe przeciwstawienie sobie dwóch przeciwnych rzeczy, ale także o przeciwstawienie sobie słów czy zdań nie będących w całkowitej opozycji jedno wobec

⁶⁰ A. Paciorek, *List do Hebrajczyków...*, s. 153n.

⁶¹ S. Łach, *List do Hebrajczyków. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Poznań 1959, s. 239 (PSNT).

⁶² *Grecko-polski Nowy Testament, wydanie interlinearne z kodami gramatycznymi*, tłum. R. Popowski, M. Wojciechowski, Warszawa 1993, kol. 1062.

⁶³ J. H. Friedrich, *xenizo -befremden; xenos -fremd, unpassend, seltsam*, w: *Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, hrsg. H. Balz, G. Schneider, Band II, Stuttgart² 1992, kol. 1187.

drugiego.⁶⁴ Może to więc być konstrukcja podobna tylko do antytezy w znaczeniu ścisłym.

Celowość stosowania konstrukcji antytetycznych przez autorów Nowego Testamentu jest wieloraka. Można do niej dojść przez kontekst, w którym się nimi posłużono. W Nowym Testamencie stosuje się antytezy w odniesieniu do nowości w różnych celach:

(1) raz nowość jest przeciwstawiona starości, jako coś całkowicie odrębnego (koniec ze starym, teraz nowe);

(2) innym razem chce się pokazać ciągłość i łączność nowego ze starym (od starego do nowego; stare przygotowuje nowe);

(3) jeszcze w innych tekstach zestawia się nowe ze starym, by objąć całą daną rzeczywistość (stare i nowe, czyli wszystko)

(4) lub by ukazać jej niezwykłą godność (stare – gorsze, nowe – lepsze).

2.4. Różne terminy określające starość i ich znaczenia w antytezach Nowego Testamentu

Z poprzedniego paragrafu dowiedzieliśmy się, że w Nowym Testamencie spotykamy kilka różnych określeń nowości. Podobnie też jest z określeniami starości, spośród których autorzy Nowego Testamentu używają takich jak: *παλαιός*⁶⁵, *ἀρχαῖος*⁶⁶, *γῆρας*, (*γηράσκειν*)⁶⁷, *πρέσβυς* (*πρεσβύτερος*)⁶⁸, *πρώτος*⁶⁹ i ich pokrewne. Określenia te spotykamy także w literaturze pozabiblijnej, zaś Nowy Testament podaje je za Septuagintą, jako że są również znane w Starym Testamencie.

Terminy te można też sprowadzić do trzech zasadniczych grup znaczeniowych:

(1) – wcześniejszy, pierwotny, podstawowy, uprzedni,

(2) – dawny, przestarzały, zniszczony,

(3) – starszy w randze, godny czci.

⁶⁴ H. L a u s b e r g, *Handbuch der literarischen Rhetorik*, München 1960, Bd.1, s. 389n; N. S c h n e i d e r, *Die rhetorische Eigenart der paulinischen Antithese*, Tübingen 1970, s. 14.

⁶⁵ H. S e e s e m a n n, art. „*παλαιός*” w: *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, hrsg. G. K i t t e l, G. F r i e d r i c h, Stuttgart 1954, Bd. 5, s. 713nn.

⁶⁶ G. D e l l i n g, art. „*ἀρχαῖος*”, w: *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, hrsg. G. K i t t e l, Stuttgart 1953, Bd. 1, s. 485n.

⁶⁷ Z. A b r a m o w i c z ó w n a, *Słownik grecko – polski...*, s. 461n.; H. S c h m i d t, *Synonymik der griechischen Sprache*. Leipzig 1878, Bd. 2, s. 88; H. G. L i d d e l l, R. S c o t t, *Greek English Lexicon*, Oxford 1958, s. 346.

⁶⁸ G. B o r n k a m m, art. „*πρέσβυς*”, w: *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, hrsg. G. K i t t e l, G. F r i e d r i c h, Stuttgart 1959, Bd. 6, s. 653n.

⁶⁹ W. M i c h a e l i s, art. „*πρώτος*”, w: *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, hrsg. G. K i t t e l, G. F r i e d r i c h, Stuttgart 1959, Bd. 6, s. 866n.

Również w ramach powyższych znaczeń używa się tych terminów jako synonimy. Najszerszy jednak wachlarz znaczeń posiada wyraz ἀρχαῖος, bo może określać początek, coś dawnego oraz zwierzchnictwo i władzę.

Zakres znaczeniowy poszczególnych określeń nowości i starości w antytezach jest bardzo szeroki także ze względu na różne cele, którym służą owe przeciwstawienia. I tak: określenia ἀρχαῖος i πρῶτος zastosowano w ramach wszystkich czterech grup celowych jakim służą antytezy, zaś παλαιός – w trzech, a πρέσβυς i γῆρας – w dwóch.

W antytezach wyrażających ideę nowości w Nowym Testamencie spotykamy takie, w których wykorzystano różne terminy, tak dla określenia starości jak i nowości.

Spotykamy też antytezy, w których zastosowano wyrazy oznaczające albo tylko coś nowego, albo tylko coś starego. Kontekst jednak wskazuje na konstrukcję antytetyczną, jaką posłużył się autor.

WNIOSKI

1/. W Nowym Testamencie spotykamy wiele określeń o różnych znaczeniach nowości i starości (καινός, νέος, πρόσφατος, ἄγνωφος; ἀρχαῖος, παλαιός, γῆρας, πρεσβύς, πρῶτος).

2/. Terminy określające nowość i starość przynależą do trzech grup znaczeniowych (nowy: świeży, młody, inny; stary: wcześniejszy – uprzedni, dawny – zniszczony, starszy ranga).

3/. Poszczególne określenia nowości w Nowym Testamencie mają różny zakres znaczeniowy:

Coś świeżego, nie zużytego określają przymiotniki: νέος – dwunastokrotnie, καινός – dziewięciokrotnie, ἄγνωφος – dwukrotnie i raz – πρόσφατος.

Kogoś młodego określa tylko wyraz νέος, występujący w formie prostej lub jako komponent w terminach pokrewnych, w sumie 31 razy.

Ideę zaś czegoś, co jest inne od dotychczasowego, najczęściej wyrażano terminem καινός, w sumie aż 45 razy, w tym 34 razy w formie prostej i jedenastokrotnie jako komponent w wyrazach pokrewnych. Innych określeń w powyższym znaczeniu używano bardzo rzadko, mianowicie: νέος – dwukrotnie, i zaledwie jeden raz – πρόσφατος. Wyrażenia ξένος i κρείττων zastępczo określają nowość w tym znaczeniu zaledwie pięciokrotnie (raz ξένος i czterokrotnie κρείττων).

4/. Terminologię o nowości zastosowano w Nowym Testamencie w odniesieniu do niektórych tylko tematów teologicznych:

Terminów należących do trzeciej grupy znaczeniowej (inny od dotychczasowego), poszczególni autorzy Nowego Testamentu używali tylko odnośnie pewnych spraw.

Najczęściej określano tak przymierze zawarte przez Jezusa (aż 15 razy). Ulubionym terminem określającym przymioty tego przymierza jest wyraz **καινός**. Tylko w czterech przypadkach zastąpiono go innymi określeniami, mianowicie: **κρείττων**, **νέος** i **πρόσφατος**.

Często również, bo aż dwunastokrotnie stosowano określenia nowości w znaczeniu: inny od dotychczasowego odnośnie do życia chrześcijańskiego. Także i w tym wypadku najchętniej stosowano wyraz **καινός**, bo aż 9 razy. Z innych określeń nowości odniesionych do człowieka ochrzczonego i do skutków, jakie dla niego z tego wynikają, używa się w Nowym Testamencie tylko jeszcze trzykrotnie wyrazu **νέος**.

Takie zaś sprawy jak: nowa, inna nauka (pięciokrotnie), nowe przykazanie (czterokrotnie), nowe stworzenie (dwukrotnie) czy raz wspomniane nowe języki, święto poświęcenia świątyni, zachęcenie do znoszenia żaru prześladowań dla Chrystusa jako czegoś, co nie jest nowe lub obce, i ogólnie wszystkie rzeczy, najchętniej, bo aż trzynastokrotnie określa się terminem **καινός** (i pochodne). Spośród pozostałych określeń nowości spotykamy w tych tekstach tylko trzykrotnie wyraz **ξένος**, dwa razy w odniesieniu do nauki i raz do żaru prześladowań, które nie są czymś obcym lub nowym.

Można więc stwierdzić, że terminów należących do tej grupy znaczeniowej poszczególni autorzy używali jako terminów technicznych odnośnie zaledwie kilku tematów teologicznych sprowadzających się do: nowej nauki – **καινή διδαχή**, nowego stworzenia – **καινή κτίσις** i nowego przymierza – **καινή διαθήκη**.

5/. Można zauważyć wartościowanie nowości przez zestawienie poszczególnych jej określeń z wyrazem wartościującym szczególnie w tekstach teologicznych Nowego Testamentu (nowa nauka, nowe stworzenie, nowe przymierze).

6/. Częstotliwość użycia poszczególnych określeń nowości w Nowym Testamencie przedstawia się następująco:

Najczęściej dla wyrażenia idei nowości autorzy Nowego Testamentu używają wyrazów **καινός** i **νέος**.

Καινός występuje 54 razy, w tym 43 razy w formie prostej i 11 razy jako komponent. **Νέος** zaś spotykamy 45 razy i to 12 razy w tej formie oraz aż 33 razy w wyrażeniach pokrewnych. Terminu **πρόσφατος** użyto w Nowym Testamencie tylko dwukrotnie, raz w formie przymiotnikowej, i raz jako przysłówka.

7/. Przymiotnik *καινός* w Nowym Testamencie związany jest także z tekstami dotyczącymi nowości w jej aspekcie ostatecznym i eschatologicznym.

8/. Dla wyrażenia idei nowości wyjątkową rolę spełniają antytezy, które zastosowano w Nowym Testamencie w różnych celach:

Antytezy służą podkreśleniu cech charakterystycznych idei nowości: skończenie ze starym – odtąd nowe a zarazem ciągłość starego i nowego (stare przygotowało nowe).

COME VENIVA ESPRESSO IL CONCETTO DI NOVITÀ NEL NUOVO TESTAMENTO

S o m m a r i o

Nel Nuovo Testamento incontriamo numerose parole di diversi significati che esprimono il concetto di novità (*kainos*, *neos*, *prosfatos*, *agnafos*). I termini che la definiscono fanno parte dei gruppi di significato (nuovo: recente, giovane, altro). Ognuno dei termini che definiscono la novità nel Nuovo Testamento si riferiscono ad un particolare campo semantico:

Qualcosa di recente, non usato lo indicano gli aggettivi: *kainos*, *neos*, *prosfatos*, *agnafos*.

A qualcuno giovane si riferisce soltanto il vocabolo *neos* che può ricorrere in una forma semplice o come componente dei termini derivati.

L'idea di qualcosa di differente da ciò che è comune viene di solito espressa dal termine *kainos*, in una forma semplice o come componente dei termini derivati. Altri termini vengono impiegati in questo senso assai raramente.

Per esprimere l'idea di novità un ruolo particolare va attribuito alle antitesi impiegate con diversi obiettivi. Le antitesi in cui ricorrono i termini *archaios*, *palaios*, *geras*, *presbus*, *protos* servono a mettere in risalto alcune caratteristiche particolari dell'idea di novità: la cessazione dell'antico e allo stesso tempo la continuità tra l'antico e il nuovo (l'antico ha preparato il nuovo).

La frequenza dell'uso di singoli termini che si riferiscono alla novità si presenta in modo seguente:

Gli autori del Nuovo Testamento usano per esprimere l'idea di novità il più spesso i vocaboli *kainos* e *neos*.

Kainos ricorre 54 volte, tra queste 43 volte come forma semplice e 11 volte come componente. *Neos* lo incontriamo 45 volte e tra queste 12 volte come forma semplice e 33 volte nei vocaboli derivati. Il termine *prosfatos* è stato impiegato solamente 2 volte nel Nuovo Testamento una volta come aggettivo e una come avverbio.

I termini che appartengono al terzo gruppo di significato (altro da finora) venivano impiegati in riferimento a certe questioni dagli autori del Nuovo Testamento.

In questo modo veniva definita il più spesso l'alleanza conclusa da Gesù (15 volte). Il termine usato di solito per definire le qualità di questa alleanza è *kainos*. Soltanto in quattro casi esso è stato sostituito dai vocaboli: *kreiton*, *neos* i *prosfatos*.

Anche spesso, 12 volte veniva impiegato il termine nel senso diverso da quello esistente finora in riferimento alla vita cristiana. Anche in questo caso veniva usato abitualmente il vocabolo *kainos*, 9 volte. Tra gli altri termini che definiscono la novità riferito alla vita del battezzato e alle conseguenze che risultano da questo per lui nel Nuovo Testamento soltanto tre volte viene usata la parola *neos*.

I temi come: nuova, altra dottrina (5 volte), nuovo comandamento (4 volte), nuova creazione (2 volte) o una volta per nuove lingue, festa della dedicazione del tempio, esortazione per sopportare la fiamma delle persecuzioni per Cristo come qualcosa che non è nuovo o estraneo, e generalmente per tutte le cose viene definito con il termine *neos* il più spesso cioè 13 volte. Tra gli altri termini incontriamo nei testi soltanto 3 volte il vocabolo *xenos*, 2 volte in riferimento alla dottrina e una volta alla fiamma delle persecuzioni che non sono qualcosa di nuovo o estraneo.

Dunque si può concludere che i termini appartenenti al gruppo di significato i singoli autori li hanno impiegati come termini tecnici in riferimento soltanto a pochi temi teologici come: nuova dottrina – *kaine didache*, nuova creazione – *kaine ktisis* e nuova alleanza – *kaine diatheke*.